

Mi az élményalapú tanulás?

Egyik definíciója szerint a tanulás olyan tevékenység, melynek során valamely ismeretet, képességet elsajátítunk. Hagyományosan ez úgy történik, hogy a tanuló általában valamilyen külső segítséggel jut új tudásának birtokába. Így tanul tanárának előadása és magyarázatai, mások által megírt tankönyvek elolvasása, vagy oktatója mozdulatainak és tevékenységének utánzása alapján.

Ezek azonban mind kívülről jött információk, külső, idegen tudások. Ahhoz, hogy ezek belső meggyőződéssé, saját tudássá alakuljanak, a kezdetben idegen tudásnak belsővé kell válnia, interiorizálódnia kell. E folyamat legtöbbször tovább tart, mint maga a szűkebb értelemben vett tanulás¹.

Az ilyen tanulás skolasztikus hagyományokra épül. Napjainkban is alkalmazott fő módszereit még Comenius dolgozta ki, bár ő az eredeti eljárásokat forradalmian újakkal bővítette. A *frontális tanári munkát* kiegészítette a *szemléltetés* korszerű elveit felhasználó módszerekkel, melyekhez hozzákapcsolta az egyoldalú tanári „monológot” felváltó, saját élmények, tapasztalatok emlékeit aktivizáló elbeszélés, sőt párbeszéd, csoportmunka verbálisan szemléltető eszközeit is. A klasszikus pedagógia elemei közé tartozik ezeken kívül a *tanulói kiselőadás* is, amely lényegében az egyéni tanulói aktivitás hasznosítása.

A hagyományos pedagógia tehát jól érzékelte a belsővé válás jelentőségét. Széleskörűen elterjedt módszerei között ezért éppúgy megtaláljuk a rá jellemző frontális munka elemei mellett a csoportmunka eszközeit, mint az egyéni tanulás eljárásait is. A felkészült pedagógus módszertani palettájából olyan eljárás-kombinációkat tud összeállítani az évszázadok alatt kidolgozott módszerekből, melyek segítségével hatékony oktatómunkát tud végezni. Nem véletlen tehát, hogy a hagyományos pedagógiai eljárások az iskolák többségében még ma is dominálnak.

Az elmúlt egy-másfél évszázadban azonban több hullámban is komoly kihívások érték ezt a tanítási paradigmát. Ennek legfőbb okai között a következőket kereshetjük:

- **Az iskolarendszerű oktatás tömegessé válása.**
- **A tanulmányok időtartamának meghosszabbodása.**
- **A szakképzés sajátos igényei.**
- **A felnőttkori tanulás elterjedése.**
- **A gazdaság, a tudomány és a technika felgyorsult fejlődése.**
- **A növekedés korlátainak felismerése.**
- **Az informatika és a hírközlés átalakulása.**

Ezek a tényezők kényszerítették a pedagógia tudományát és gyakorlatát új, a korábbiaktól gyökeresen eltérő módszerek kidolgozására. Először úgy látszott, hogy ennek eredményeként új pedagógia jön létre a régi elvetésével, ezért is terjedt el az alternatív pedagógia fogalma. Az új eljárások látszólag teljesen tagadták a régieket, hiszen olyan kérdésekre adtak hatékony választ, amelyek a hagyományos pedagógia kialakulása idején még fel sem merültek. Napjainkra viszont a két tábor közötti vetélkedés enyhülni látszik. Kiderült ugyanis, hogy a hagyományos pedagógia nagy hatékonysággal képes működni, ha eszköztárát kibővíti az alternatív oktatás elemeivel, és az alternatív pedagógia sem képes önmagában eredményeket elérni a hagyományos tanítási eljárások nélkül.

Az alternatív tanulási stratégiák alapvető célja az, hogy a tanuló ne a passzív „elszenvedője” legyen az ismeretek elsajátításának, hanem aktív tevékenysége (vagy legalábbis annak szimulációja) alapján vonjuk be őt ebbe a folyamatba. Ennek hatására váljék számára élményszerűvé az új tudás elsajátítása és belsővé válása is. A fenti cél alapján nevezzük az ilyen módszereket összefoglalóan élményalapú tanulásnak.

A korábban ismertetett kihívásoknak megfelelően a pedagógiában többféle, egymás elemeit is felhasználó módszer alakult ki a tanulási élmények elérésére. Ezek közül a legtöbbször említik a következőket:

- **Optimalizációs stratégiák**

A behaviorista pszichológia eredményei alapján fogalmazódott meg az a törvényszerűség, mely szerint megfelelően kis egységekre bontott tananyag lehetővé teszi annak magas szintű elsajátítását egyéni tanulási sebesség mellett. Az elemek elsajátítása utáni számos visszacsatolás, az ezek során kialakuló sikerélmények motivációs hatásai egyaránt elősegítik ezt. A programozott oktatásnak is nevezett eljárás csoport is éppúgy alkalmazható számítógépes tanulás esetén, mint offline módban is. Kombinálhatóak a lineáris és az elágazásos tanulási programok az élményszerű tanulás olyan elemeivel is, mint a projekt munka vagy a kooperatív tanulás.

- **Kooperatív tanulás**

A hagyományos tanulás individuális jellegénél fogva nehezen használja ki a tanulótársak egymástól eltérő gondolkodási sémáinak, problémamegoldási és viselkedési mintáinak hasznosítását. A korszerű termelés azonban a munkaerőpiacon egyre inkább olyan követelményeket támaszt a dolgozókkal szemben, amelyek a feladatok team-munkában való megoldását igénylik, tehát a másokkal kooperációban történő munkavégzésre irányulnak. A tanulás élményszerűségét e módszerek azzal növelik, hogy a tanulási feladatokat közös munkára épülően oldják meg. Ez a tanítási stratégia is kitűnően kombinálható másokkal, például a projekt módszerrel vagy az interkulturális neveléssel.

- **Tanítási dráma**

Az új ismeretek elsajátítását úgy is élményszerűvé lehet tenni, ha a tananyag egyes elemeinek belsővé válását szimulációval segítjük elő. Elsősorban a döntési és érvelési képességek fejleszthetők azáltal, hogy a tanulók bírósági tárgyalások, szakmai viták modellezésével gondolják végig egy-egy történelmi vagy tudományos személyiség dilemmáit. A módszer ennek megfelelően elsősorban a közismereti tárgyakhoz kötődik, és jól kombinálható például a kooperatív vagy a projekt módszerekkel.

- **Projekt módszer**

A hagyományos iskolai tanítás egyik komoly hátránya az, hogy a tanulót körbevevő komplex, az elemei között számos kapcsolattal rendelkező valóságot egymástól elszakított, független tantárgyak segítségével képezi le. Legtöbbször a véletlenre vagy a tanuló képességeire bízva az iskola azt, hogy ezek ismeretei rendszerré állnak-e össze a későbbiekben. A projekt módszer azt a célt tűzi ki, hogy a tanuló egy-egy témakör, objektum, folyamat vagy tevékenység elsajátítása során azt minél több szempont alapján elemezze, vizsgálja a tantárgyak tudományos klasszifikációjától függetlenül. Az így kapott komplex ismeretek javítják a tanulás hatékonyságát, főleg akkor, ha más stratégiákkal is kombinálják azokat.

- **Interkulturális nevelés**

Az iskolával szemben sokszor megfogalmazott kritika szerint az tudásgyárként működik. A nyersanyagból, vagyis az adott tudáshalmazt elsajátítani kívánó, képességeikben, személyiségükben eltérő tanulókból egyforma, uniformizált készterméket, vagyis egymást helyettesíteni képes végzett szakembereket, „komplementer humán erőforrást” kíván előállítani. Eközben törvényszerűen a társadalom többségének kultúráját, látásmódját, „alaptantervét” erőlteti a kisebbségre is, hosszú távon lényegében annak integrálására törekedve. Az interkulturális (illetve egyes országokban multikulturálisnak nevezett) nevelés azt ismerte fel, hogy a kisebbség eltérő gondolkodási sémája, értékrendje, ismerettartalma nemcsak politikai kérdés, hanem egyben gátolja a többség által támasztott követelmények teljesítését is. E módszerekkel elérhető, hogy a tanulók megismerjék, elfogadják és támogassák az egymástól eltérő társadalmi rétegek és csoportok sajátosságait, különösen akkor, ha olyan elemekkel kombinálják azokat, mint a csoport munka vagy a projekt módszer.

- **Médiapedagógia**

A nyomtatott sajtó, a filmművészet, a rádió és a televízió térhódítása olyan új folyamatokat indított el, amelyek a tanulásra is hatottak. A fenti területekhez kötődő eszközök forradalmi lehetőséget nyújtanak a tudáselemek terjesztésében, ám sokak szerint még több hátrányt jelentenek. Megjelent ugyanis a tényleges párbeszéd lehetősége nélküli információközlés², a tanulók úgy szocializálódnak tehát, hogy tanulás közben parancsokat hajtanak végre. A médiapedagógiai módszerek alkalmazásának tehát kettős céljuk van: egyrészt a hagyományos média eszközeinek hatékony felhasználása a tanításban, másrészt pedig annak a készségnek a kialakítása a tanulóknál, hogy felismerjék és kiküszöböljék e média veszélyeit. Igen jól kombinálható ez a stratégia a kooperatív módszerekkel, a projektmódszerrel vagy az interkulturális neveléssel.

- **Felfedezéssel tanulás**

Az ismeretek belsővé válásának legjobb módja az, ha a tanuló saját maga fedezi fel azokat. Ennek érdekében lényegében az emberi megismerés folyamatát szimuláljuk az iskolában. A módszer akkor hatékony, ha kombinálják a projektmódszerrel vagy a kooperatív tanulás eljárásaival.

- **Számítógépes tanulás**

Az elmúlt évtizedek informatikai fejlődése rendkívüli módon átalakította a tanulás adatbázisának hátterét. Az első időkben még csak magának a tananyagnak és kiegészítő elemeinek tárolása, nyilvántartása és órai, tanulás alatti alkalmazása változott meg. Segítségével könnyebb volt a feladatok megoldása, a tananyag (pontosabban a szemléltetés és a magyarázat lehetőségeinek) mennyisége pedig jelentősen megnőtt. Napjainkra főleg az internetes alkalmazások elterjedésével a tanár-diák és a diák-diák kommunikáció, valamint az információk megszerzése és megosztása jelenti a számítógépes tanulás előnyeit. A kommunikáció eszközeinek (például a számítógépnek, a mobiltelefonnak) fejlődése és szolgáltatásainak egymáshoz közeledése eredményezte napjainkra egy újabb pedagógiai stratégia, a digitális pedagógia kialakulását. A számítógépes-internetes tanulás jól kombinálható a projektmódszerrel, a kooperatív módszerekkel és a felfedezéssel tanulóval is³.

Élményalapú tanuláson értjük tehát a továbbiakban azokat a módszereket, amelyek kifejezetten az új ismeretek elsajátításának és belsővé válásának elősegítésére irányulnak.

Felfedezéssel tanulás brainstorming módszerekkel

A szellemi munka szervezése a vezetéstudomány önálló szakterületévé fejlődött az elmúlt évtizedekben. Nem véletlen dolog ez, hiszen e kérdéskör lényegesen komplexebb a fizikai tevékenységek megszervezésénél. A szellemi munkához kapcsolódó döntéshozatali és minőségbiztosítási módszerek számos szállal kötődnek az operációkutatáshoz, a pszichológiához és a szociológiához, de sikeres végzésükhöz elengedhetetlen a gyártási technológiák hagyományos, mérnöki ismerete vagy a pedagógiai törvényszerűségek alkalmazásának képessége is.

¹ Sokan állítják ezzel összefüggésben például azt, hogy az idegen nyelven elsajátított tudomány elemeit meg lehet ugyan érteni, de „érezni” sohasem fogjuk. Ez a vélemény a fentiekhez hasonló jelenségre épül.

² Egy tanulmány szerint 50 évvel ezelőtt egy gyerek az iskoláskoráig elsajátított tudás közel felét szüleitől és nagyszüleitől, 30-40%-át pedig testvéreitől, illetve kortárs csoportjából szerezte hagyományos úton, tehát „kérdés-felelet”, utánzás formájában. Tudásának alig 10-20%-a eredt tehát külső forrásból. Napjainkra a szülőktől, nagyszülőktől szerzett információk aránya 10-20%-ra csökkent, a testvérektől és a kortárs csoporttól 20-30%-nyi információ jut el a gyerekekhez, míg az összes tudás többsége tévén és rádión, illetve egyre nagyobb mértékben az interneten keresztül jut el hozzá. Ilyenkor azonban nincs lehetőség sem azok ellenőrzésére, sem értelmezésük elősegítésére és feldolgozására – az információ tehát utasításjellegűt ölt.

³ A médiapedagógia problémaköréhez hasonlóan e területhez is komoly káros hatások köthetnek. Most azonban nem célunk ezek elemzése.